

ріїв CEFR у навчальному процесі української вищої школи підвищить рівень викладання іноземних мов, наблизить його до нових реалій міжкультурної комунікації і значно полегшить інтеграцію молодого покоління українських фахівців до спільного європейського простору.

Література

1. Beacco, Jean-Claude et al. Guide for the Development and Implementation of Curricula for Plurilingual and Intercultural Education.– J.-C. Beacco, M. Byram, M. Cavalli, D. Coste, M.E. Cuenat, F. Goullier and J. Panthier. – Strasbourg: Language Policy Division of Council of Europe, 2010. – 100 p. – www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Source2010_ForumGeneva/GuideEPI2010_EN.pdf
2. Byram, Michael. Multicultural Societies, Pluricultural People and the Project of Intercultural Education. – Strasbourg: Language Policy Division of Council of Europe, 2009. – 10 p. – www.coe.int/lang
3. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Strasbourg: Language Policy Division of Council of Europe. – 273 p. – www.coe.int/lang-CEFR

Лагодинський О.С.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

***Анотація.** У статті надано аналіз поглядів щодо поняття «психологічна готовність» та охарактеризовано рівні вивчення психологічної готовності до діяльності. Особливу увагу автор приділяє компонентам готовності до іншомовного спілкування.*

***Ключові слова:** психологічна готовність, функціональний та особистісний рівні, мотиваційний, пізнавальний, емоційний та вольовий компоненти психологічної готовності, іншомовне спілкування.*

***Abstract.** The author analyzes the phenomenon of psychologic willingness and draws attention to the levels and components of psychologic willingness to communicate in English.*

***Key words:** psychologic willingness, functional and personal levels, motivating, educational, emotional willingness, foreign language communication.*

Комунікативний характер фахової діяльності випускників ВНЗ вимагає від них високого рівня володіння іноземною мовою, особливо іншомовним спілкуванням. Нині багато уваги приділяється вивченню іноземних мов студентами: збільшено години для викладання дисципліни, зміст іншомовної підготовки спрямовано на європейські стандарти і т. ін. Проте проблеми розвитку в майбутніх фахівців психологічної готовності до такого спілкування не знайшли належного відображення в наукових дослідженнях. У контексті цього постає актуальне завдання, яке полягає в необхідності розгляду проблемних питань розвитку психологічної готовності до іншомовного спілкування майбутніх фахівців.

Аналіз наукових досліджень з проблеми готовності особистості до діяльності показує, що нині серед науковців немає єдиної думки в розумінні її психологічної сутності та особливостей. Існує декілька напрямів та підходів щодо розгляду та тлумачення цього поняття.

Вивчення психологічної готовності до діяльності психологами проводиться на двох рівнях: функціональному та особистісному. У першому випадку особливості готовності до будь-якої діяльності розкриваються з урахуванням стану різних психічних функцій особистості: мотиваційних, інтелектуальних, вольових, емоційно-чуттєвих та ін. У контексті розгляду психологічної готовності до діяльності на особистісному рівні концептуальними заса-

дами виступають уявлення про структуру особистості в цілому. У цьому випадку готовність являє собою рівень сформованості структурних компонентів особистості в контексті майбутньої діяльності.

При функціональному представленні психологічної готовності науковці досліджують становлення окремих психічних функцій індивіда, що, на їх думку, є найбільш репрезентативним для досягнення високих результатів в тому чи іншому виді діяльності.

Варто зазначити, що психологічна готовність на особистісному рівні вивчається дослідниками з метою пошуку резервів розвитку психічних процесів, станів, властивостей і якостей особистості та підготовки її до виконання основних функцій у тому чи іншому виді діяльності.

Крім того, проведений нами аналіз наукових праць засвідчує, що більшість досліджень з проблем психологічної готовності особистості до діяльності представляють її саме на функціональному рівні. Це пояснюється деякими організаційно-методичними проблемами та складністю процедури досліджень психологічної готовності з позицій структури особистості.

Разом з тим, у контексті особистісного підходу до структури психологічної готовності сьогодні виокремлено також низку самостійних напрямів. Так, одні науковці розуміють готовність як функцію конкретної ситуації, як психічний стан особистості в даний момент часу, тобто розглядають її як ситуаційну, мобілізаційну, передстартову готовність [1; 6]. Інші дослідники представляють даний феномен як стійку (незалежну від конкретної ситуації) характеристику особистості, підготовленість до діяльності, тобто як тривалу, стійку готовність [3; 7].

Так, *М. Д. Левітов* розглядає психологічну готовність як певний ситуаційний, тимчасовий, “передстартовий” стан особистості і наголошує, що психічні стани людини значною мірою обумовлюють рівень готовності особистості до виконання певної діяльності [6, с. 22]. *Ю. В. Сосновікова* також говорить про психічні стани особистості як про певне “співвідношення і взаємодію психічних компонентів особистості в даний період часу” [11, с. 7].

Більшість дослідників психологічної готовності до діяльності представляють останню без чітких орієнтирів на певну структуру особистості, прийняту у психологічній науці. При такому безсистемному підході втрачається логічність висновків, а компоненти психологічної готовності до діяльності розглядаються відірвано один від одного. Психологічна готовність у такому випадку представляється як механічна сума окремих складників. На це справедливо вказує *Є. Г. Козлов* [5, с. 9].

Крім того, простежуються певні розбіжності, які існують і в уявленнях учених щодо конкретних компонентів, які включаються в структуру психологічної готовності особистості до діяльності. Здебільшого це знову ж робиться без чітких уявлень про структуру особистості. При цьому дослідження виконуються в декількох напрямках: психологічному, психолого-педагогічному і педагогічному.

Так, обґрунтовуючи психологічну готовність до діяльності, *М. І. Дяченко* та *Л. А. Кандибович* виокремлюють у ній мотиваційний, пізнавальний, емоційний та вольовий компоненти [3]. Проте вони роблять це переважно на теоретичному, гіпотетичному рівні, без глибокого експериментального обґрунтування та перевірки зробленого ними припущення.

На особистісному рівні готовність до професійної діяльності розглядає *Л. Пуні* [9]. На його думку, проблема готовності є психолого-педагогічною (психологічною за предметом та педагогічною за засобами розвитку). Розглядаючи структуру готовності, автор виділяє симптомокомплекс ознак: вольові якості, необхідна спрямованість інтелектуальних процесів, спеціальна спостережливість, творча уява, оптимальний рівень емоцій, гнучка увага, здатність до саморегуляції. Підхід автора до даної проблеми дозволяє досліджувати готовність як прояв індивідуально-особистісних якостей особистості й обумовлений характером її майбутньої фахової діяльності.

Ю. Л. Самарін стверджує, що готовність як психологічний стан особистості – це внутрішня налаштованість на певну поведінку при вирішенні завдань, що стоять перед людиною, установка на активну і доцільну дію. Мета формування готовності полягає у полегшенні процесу адаптації, у досягненні успіху, для чого необхідно оволодіти операційним, моральним, психічним, організаторським аспектами обраної професії [10].

На думку *О. В. Тимченко*, для досягнення людиною готовності необхідними є адекватне відображення спеціальності, професійна майстерність, уміння мобілізувати необхідні фізичні і психічні ресурси для реалізації діяльності. Якщо це так, то стан готовності можна сформувати і розвинути [12].

Розглядаючи психологічну готовність на функціональному рівні, *М. Д. Левітов* виділяє три чинники індивідуальної готовності до професійної діяльності: два психологічних (ставлення лю-

дини до даної праці, її трудова спрямованість у цій галузі і здатність до професії) і педагогічний (оволодіння знаннями, уміннями і навичками, необхідними для даної професії) [7].

Готовність може розглядатися не лише як робоча мобілізація професійної та психологічної можливостей, але і як вищий професіоналізм, заснований на різноманітних, відібраних соціальним досвідом і професією резервах, компенсаціях і заміщеннях, породжений самовдосконаленням природних даних, особистого досвіду і практики, педагогічною школою і класною професійною орієнтацією.

З позицій особистісно-діяльнісного підходу проблему професійної готовності досліджували *А. Деркач* та *А. Ісаєв*. Вони визначають готовність як цілісний прояв усіх аспектів особистості, виділяючи пізнавальні, емоційні, мотиваційні компоненти [2].

Дослідження проблем психологічної готовності були узагальнені у працях *М. І. Дяченка* і *Л. А. Кандибовича*, які розглядали широке коло проблем, які пов'язані з формуванням довгострокової і ситуативної готовності. Вони визначають готовність як "цілеспрямоване вираження особистості" і стверджують, що вона формується у процесі всебічної підготовки і є результатом всебічного розвитку особистості з урахуванням вимог, що висуваються особливостями діяльності, професії" [3]. Автори вважають довгострокову готовність "стійкою особистісною характеристикою, істотною передумовою успішної діяльності", що включає такі елементи: позитивне ставлення до діяльності, професії; адекватні вимогам діяльності, професії риси характеру, здібності, темперамент, мотивацію; необхідні знання, уміння, навички; стійкі, професійно важливі особливості сприйняття, уваги, емоційних і вольових процесів [3].

Відомий дослідник структури особистості та шляхів її розвитку *К. К. Платонов* виділяє три значення готовності до діяльності:

широке значення – готовність до будь-якої праці як результат трудового виховання, що виявляється в бажанні трудитися, усвідомлення необхідності участі у спільній трудовій діяльності;

більш конкретне – готовність до певної праці, що стала професією – результат професійного навчання, виховання і соціальної зрілості особистості;

найбільш конкретне – готовність до праці, що безпосередньо передбачається у відомих чи можливих умовах, як результат психологічної підготовки і психологічної мобілізації [8].

Готовність у конкретному виді діяльності розуміється як інтенсивна перебудова даного рівня професіоналізму в напрямку його вдосконалення. Готовність у подібних уявленнях – це характеристика психологічних можливостей людини, що розвиваються, характеристика певного етапу її психічного розвитку, його різноманітності, широти, масштабу і діапазону. Незалежно від виду діяльності готовність формується на всіх етапах професійного становлення. Розвиваючись, вона стає умовою і засобом організації резерву активності особистості, її властивістю, створеною професійною діяльністю чи підготовкою до неї.

Дослідження безпосередньо проблеми розвитку психологічної готовності до іншомовного спілкування виявили, що немає єдиного підходу в уявленнях щодо її структури та компонентів. Часто це поняття науковці ототожнюють з іншими, близькими за змістом, наприклад, із здібностями, компетентністю, іншими властивостями особистості.

У психологічній і лінгвістичній науці з готовністю до спілкування розглядаються поняття «мовні здібності» чи «здібності до мов», «іншомовні здібності». Лінгвістичне розуміння мовних здібностей можна знайти у такому визначенні: «Мовна здібність – це сукупність психологічних і фізіологічних умов, що забезпечують засвоєння, виробництво, відтворення й адекватне сприйняття мовних знаків членами мовного колективу» [4, с. 54]. У психологічній і лінгвістичній літературі існує різне тлумачення поняття «мовна здібність» [6; 13]. Залежно від виразності тих чи інших індивідуально-психологічних і психофізіологічних якостей у конкретної особистості й умов оволодіння мовою може спостерігатися вибірковість до однієї з форм активності (комунікативної, когнітивної, мовної чи мовленнєвої). Вона може бути детермінована зовнішніми чи внутрішніми чинниками. До зовнішніх чинників відносять методи викладання та соціально-психологічне середовище, в якому відбувається оволодіння іноземною мовою. Внутрішній чинник – це сукупність задатків, здібностей, резервних потенційних можливостей особистості, які визначають домінування тієї чи іншої форми активності.

Як компонент готовності до спілкування деякі вчені визначають комунікативні здібності. Це індивідуально-психологічні особливості особистості, що забезпечують ефективну взаємодію й адекватне взаєморозуміння між людьми у процесі спілкування чи виконання спільної діяльності. Вони дозволяють успішно вступати у контакт з іншими людьми, здійснювати комунікативну, організаторську, педагогічну й інші види діяльності; вони визначають якісні

та кількісні характеристики обміну інформацією, сприйняття і розуміння іншої людини, вироблення стратегії взаємодії.

До структури комунікативних здібностей входять такі компоненти: соціальна перцепція (сприйняття, розуміння й оцінка інших людей, самих себе, груп та ін); гностичні вміння, рефлексія, пов'язана з усвідомленням, систематизацією і переносом інформації; вольові якості; пізнавальні вміння, пов'язані з особливостями уваги, мислення і пам'яті; інтеракційні вміння (вміння “подавати себе”, уміння орієнтуватися на співрозмовника); сприйняття й адекватне розуміння різного роду знакових систем: вербальної і невербальної, пара- та екстралінгвістичної (інтонації, паузи), оптико-кінетичної (жести, міміка, пантоміміка); уміння розуміти контекст і підтекст; уміння передавати знакові системи з метою рішення певних комунікативних завдань. Стійкість у комунікативних здібностях, вибірковість форм реагування, темпоральні характеристики забезпечуються переважно за рахунок природних чинників: темпераменту та властивостей нервової системи, співвідношення I-ї і II-ї сигнальних систем та ін. [12, с. 37 – 38].

Існують й інші бачення структури та показників, які характеризують психологічну готовність особистості до іншомовного спілкування.

Так, наприклад, у психолого-педагогічній літературі активно використовуються поняття “комунікативна компетентність” та “іншомовна комунікативна компетентність”. Комунікативна компетентність трактується як мета й водночас результат навчання іноземній мові, сформована здатність особи виступати як суб'єкт комунікативної діяльності. Це здатність людини адекватно організувати свою мовленнєву діяльність у її продуктивних і рецетивних видах відповідними для кожної конкретної ситуації мовними засобами та способами [12, с. 37 – 38].

На жаль, наукові праці з проблем психологічної готовності до діяльності свідчать про неоднозначність та складність розуміння цього поняття та його компонентів. Ці дослідження не дають комплексного вирішення визначеної проблеми, що робить необхідним подальше її дослідження, зокрема щодо розроблення моделі розвитку психологічної готовності до іншомовного спілкування майбутніх фахівців.

Література

1. Бочкарев Л. Л. Психологические аспекты формирования готовности музыкантов-исполнителей к публичному выступлению : автореф дисс. на соиск. учен. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Л. Л. Бочкарев. – М., 1975. – 23 с.
2. Деркач А. А. Педагогика и психология деятельности организатора детского спорта / А. А. Деркач, А. А. Исаев. – М.: Просвещение, 1985. – 336 с.
3. Дьяченко А. А. Психология высшей школы: учеб. пособие / А. А. Дьяченко, А. А. Кандыбович. – Минск: БГУ, 1981. – 383 с.
4. Кикилик І. В. Психологічні особливості актуалізації мовних здібностей у студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання іноземних мов : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / І. В. Кикилик. – Хмельницький : НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 20 с.
5. Козлов Е. Г. Готовность к соревнованию / Е. Г. Козлов. – Гимнастика 71. – 1971. – Вып. 1. – С. 9 – 11.
6. Левитов Н. Д. О психических состояниях человека / Н. Д. Левитов. – М.: Просвещение, 1964. – 344 с.
7. Левитов Н. Д. Психология труда / Н. Д. Левитов. – М.: Учпедгиз, 1963. – 339 с.
8. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М.: Наука, 1986. – 255 с.
9. Пуни Л. Ц. Психологическая подготовка к соревнованию в спорте / Л. Ц. Пуни. – М.: Физкультура и спорт, 1969. – 88 с.
10. Самарин Ю. А. Психология студенческого возраста и становление специалиста / Ю. А. Самарин // Вестник высшей школы. – 1969. – №8. – С. 16 – 21.
11. Сосновикова Ю. Е. Психические состояния человека, их классификация и диагностика / Ю. Е. Сосновикова. – Горьковский гос. пединститут, 1975. – 118 с.
12. Томчук М. І. Психологічна готовність майбутніх фахівців до ділового спілкування іноземними мовами : [монографія] / М. І. Томчук, С. М. Бучацька. – Вінниця: Вінницька газета, 2010. – 226 с.
13. Цимбал С. В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови : автореф дис. на здобуття наук, ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / С. В. Цимбал. – Хмельницький: НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 20 с.